

3. A SZÜLŐ – AZ ERKÖLCSÖS ÉLETRE NEVELŐ (I. RÉSZ)

Kezdés

Ma talán az egyik legnehezebb nevelői területet vesszük át: a szülő erkölcsös életre nevelő szerepét. Gyakran a szülő maga sem látja tisztán, mit, mikor és hogyan mondjon. Ahhoz, hogy világosabban lássuk a helyes utat, gondoljuk át a következőket.

Az alábbi mondatok közül válaszd ki azt, amelyik leginkább jellemző rád!
(Ezt mindenki megkapja külön lapon.)

1. Egy erkölcsi kérdés akkor kezd foglalkoztatni,
 - amikor már baj van.
 - amikor olvasok valamit azzal kapcsolatban.
 - amikor valaki megoszt velem egy nehéz nevelői helyzetet.
 - amikor egy családtagom szóba hoz egy kérdést.
2. Amikor erkölcsi problémát kell kezelnem,
 - a reakcióm leginkább érzelmi felháborodásból fakad, emocionális leszek.
 - csendben visszavonulok, mert nem tudom, mit tegyek – zavarba jövök.
 - megmagyarázom, mi az erkölcsös döntés és az miért jó.
 - Imádkozom.
 - a tízparancsolatra hivatkozom – tanítok.
 - a kárhozattal fenyegetőzöm.
 - meg akarom szégyeníteni a bűnöst.
 - moralizálok.
3. Az Egyház erkölcsi tanításával kapcsolatban:
 - sejttem, hogy az mi.
 - nekem elég a tízparancsolat mint alap.
 - valójában én magam sem ismerem, ezért az érzéseim alapján döntök.
 - az a papok és a hitoktatók feladata, nem az én dolgom, hogy képviseljem.
 - jobb, ha a gyerekek (vagy más családtag) nem tud túl sokat róla, mivel ilyen világban, amiben élünk, úgysem tudja betartani.
4. A lelkiismeretet
 - nevelni és informálni kell az Egyház tanításának megfelelően, mert nem rendelkezik önálló tudással.
 - minden emberre rá kell hagyni, mivel istenadta képesség, és önmagától is jól működik.
 - csupán érzés: ha nem érez semmi belső zavart az ember, akkor biztos lehet benne, hogy döntése erkölcsös
 - nem sérül meg mint segítő eszköz, ezért mindig lehet rá számítani.
 - formálásában fontosabb a bűntudat, mint az erények és értékek ismerete.

Miután mindenki kitöltötte, osszák meg közösen vagy kiscsoportokban tapasztalataikat, majd kérdezzük meg, ki mit tanult magáról mint erkölcsös életre nevelőről! Mi az, ami a helyén van, és mit kell alaposabban átbeszélni? Mi volt meglepő? Mi volt vigasztaló?

Kifejtés

A nevelés nem lehet rapszodikus, nem engedhetjük, hogy érzelmi állapotunk határozza meg, mit mikor hozunk szóba, illetve mit engedjünk el. Biztos alapokat igényel, melyeket következetesen és tervszerűen vezetünk be családtagjaink életébe. Az iskolai oktatás tanterv szerint zajlik: az alapok lefektetése után bővítik, tágitják az ismereteket, és megmutatják, hogyan kapcsolódnak ezek más tudományterületekhez. Így domborodik ki lassanként egy-egy fogalom teljesebb értelme és tartalma. Ugyanígy az erkölcsös életre való nevelésben sem hiányozhat az alapozó munka, az erre épülő kifejtések, s végül az összefüggések felfedeztetése. Ebben a folyamatban fontos a helyes ismeret és a helyes bánásmód.

Fordítsuk most figyelmünket a katekézist irányító főbb dokumentumokra és az azokból kiemelt irányelvekre!

A Katekézis Általános Direktóriuma (KÁD)

85. *„A Jézus Krisztushoz való megtérés magában foglalja az Ő követését is. Ezért a katekézisben a tanítványoknak át kell adnia a Mester sajátos magatartásformáit. Így egy belső átalakulás útjára lépnek, melyen – részesedve az Úr húsvéti misztériumában – »a régi emberből új emberré válnak Krisztusban.« A hegyi beszéd, melyben Jézus megismétli a tízparancsolatot és megtölti azt a boldogságok lelkületével, a ma annyira szükséges erkölcsi nevelésben nélkülözhetetlen hivatkozási pont. Az evangelizáció, mely »mindig magában foglalja az erkölcs hirdetését és előadását is«, akkor mutatja meg megszólító erejét, amikor a hirdetett szóval együtt a megélt szót is föl tudja ajánlani. Ennek az erkölcsi tanúságtételnek, melyre a katekézis fölkészít, meg kell mutatnia az evangélium erkölcsi-társadalmi következményeit is.»*

Magyar Kateketikai Direktórium (MKD)

6.3. A KERESZTÉNY MORÁLIS KATEKÉZIS

„Az emberi élet célja az örök élet, melyre a Mennyei Atya mindenkit meghívott, hogy részesedjen a Szentháromság benső életében. [...] Az ember szeretetből engedelmeskedik Isten hívásának és jár azon az úton, amelyen atyai tanácsaival, törvényeivel vezet, amelyre Jézus tanítja. Isten ajándéka a szabad akarat és a lelkiismeret. Az ember úgy éli meg méltóságát, hogy szabadon cselekszik. Így felelős cselekedeteiért.

A katekézisben nagy hangsúlyt kapnak az Isten gyermekeihez méltó élet szabályai: felelősség az Istennek, mint szerető Atyának; a személyi méltóság iránti fogékonyság; a felebaráti szeretet és a társadalmi igazságosság. Így tehát a katekézisbe [keresztény életre nevelésbe] beletartozik az Egyház morális tanítása, és tisztán megmutatkozik az, hogy van mondanivalója mind a személyes, mind a közéleti kérdések területén.

A morális nevelés Isten akaratának megismerését és megvalósítását szolgálja, de ugyanakkor a lelkiismeret állandó formálását jelenti: az erények növekedését, az evangéliumi értékrend kialakítását és az ember személyes hivatásának felismerését is.[...]

A katekézis az ember erkölcsi életét természetfölötti hivatásának fényében mutatja be. A keresztény erkölcsi élet felelőssége abban áll, hogy segítse teljesen kifejlődni azt az új valóságot, amelyet a kegyelem munkál az emberben.

Mindez feltételezi a hűséget Isten parancsolataihoz és a szeretet új parancsához, mellyel Krisztus beteljesítette az előbbieket. Feltételezi továbbá hűségünket az evangéliumi tanácsokhoz, melyeket Jézus kiemelt módon a Hegyi Beszédben adott.”

Néhány dolgot kiemelünk:

1. A morális életre nevelés hitünk megélését rendezi.
2. A morális tanítás Jézus magatartását tárja elénk, akinek képmása lelkünkre lett pecsételve a kereszteléskor (nem is beszélve a szentáldozásról).
3. A morális élet viszonyítási pontja nem az érzelmek, hanem Isten törvénye. Ezért az erkölcsös nevelés forrásai: a szövetség, melyet Isten kötött népével, a próféták tanítása, a tízparancsolat, a nyolc boldogság és az evangéliumi tanítások, Szent Pál levelei, az Egyház társadalmi tanítása, az Egyház öt parancsolata. Ezek Isten országának törvényei. Mi mind Magyarország polgárai vagyunk, és az állami törvények iránt tisztelettel és engedelmességgel tartozunk. A keresztény ember azonban ELSŐSORBAN Isten országának tagja, és annak törvényei alapján rendezi kapcsolatait, életét és életének döntéseit. Ez a keret garantálja a szabadságunk teljesebb értelmét és használatát (mivel a jóra vagyunk teremtve, de csak Isten tudhatja, mi a jó az embernek!).
4. Lényeges a nevelésben az ember szabadságának szerepe, mivel ebből fakad a felelőssége. (Jog-centrikus világunkban nagyon fontos ezt kiemelni!)
5. A keresztény morális élet alapja nem csupán illem vagy jó szokások, hanem élet Krisztusban! Ő az alap, amelyre keresztény voltunk épül.
6. Az Isten országa törvényeinek betartása nem csak emberi mű, hanem a Szentlélek műve is, aki „*megtanít benneteket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek*” (Jn 14,26). De ha soha nem hallottuk vagy nem tanultuk meg Jézus tanítását, akkor hogyan juttathatja eszünkbe a Szentlélek? A tanítás tehát nagyon lényeges.

A lelkiismeretet helyénvaló „információkkal” kell nevelni, hogy megfelelően működjön, azaz helyesen ítélje meg, mi jó és mi rossz. „*Mivel a lelkiismeret az értelem aktusa, s egyben vissza is hat az értelemre, a lelkiismeret művelése és fejlesztése az ember belső, lelki egészségének, szellemi erejének és intelligenciájának feltétele.*”¹ A lelkiismeret – ha elhanyagoljuk – sérülhet, torzulhat, sőt akár „elaltatható és megölhető”.²

Összefoglalásként

A lelkiismeret a „jó” választására van „beállítva”, de nevelni, informálni kell, hiszen nem rendelkezik önálló tudattal, nem ismeri Isten törvényeit. Az ember, mivel nem rendelkezik a jó fölötti helyes ismerettel, a törvény segítségére szorul. Ezzel kapcsolatban csakis Isten törvénye lehet biztos számunkra. Csak Isten ismeri a jó teljességét, és az ember szívét: Ő az élet szerető Atyja, aki egyedül képes arra, hogy az segítsen embernek elérni végső célját. Nem hivatkozhatunk az ösztöneinkre, érzelmeinkre, mivel ki vagyunk téve szenvedélyeinknek is,

¹ Magyar Katolikus Lexikon. Szent István Társulat, Budapest 2002. 752.

² U. o.

melyek mindig megcsorbitják lelki szabadságunkat, és tompítják ítélőképességünket. Micsoda csapdákba kerülhet az ember, ha nem rendelkezik megfelelően informált és nevelt lelkiismerettel!

A lelkiismeret szerepéről, formálásáról ld. *A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma*, 372-376.

Gyakorlati javaslat

Hogyan tovább? Az eddigieket hallgatva lehet, hogy már fogjuk a fejünket, és azon gondolkodunk, mennyi hibát elkövettünk már, s mennyi mindent elmulasztottunk, mert nem tudtunk ezekről. Ne csüggedj! Tegyéél új lépéseket mostantól kezdve!

Alapvetően mindig a törvény pozitív oldaláról kell közelíteni. Ez azt jelenti, hogy az értékeket és az erények tudatosabb gyakorlását építjük be életünkbe. Sokkal hatékonyabb pozitív cselekvésre nevelni, mint arra, hogy mitől tartózkodjon az ember. Isten nem tiltani akar, hanem a helyes és értelmes döntésekre vezetni. Minden törvény véd valamilyen értéket. Az erkölcsös életre nevelés akkor lehetséges, ha mindenekelőtt mi magunk is látjuk, mi az az érték, amely jobbra teszi életünket. Az alap, természetesen, a Krisztusban való élet. Ez egy gyereknek vagy fiatalnak nem mond sokat. Az viszont igen, ha megmutatjuk, hogy olyan dolgokban arathat győzelmet, melyeket senki nem vehet el tőle: ezek az értékek és erények. Az értékeket látni és érteni kell, az erény pedig az a gyakorlat, mely cselekvésben nyilvánul meg és pozitívan védi az értéket.

Az alábbi táblázat bal oldali oszlopából válassz ki egy törvény kategóriát (tízparancsolat, nyolc boldogság, Máté 5 többi része, egyházi parancsolatok)! Ezután nevezd meg, melyek azok az értékek, amiket azok a törvények védenek. Végül pedig, hogy milyen cselekedetek szükségesek ahhoz, hogy beépítsük azt az értéket saját életünkbe. Pl. nyolc boldogság: „*Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságot, mert majd eltelnek vele.*” (Mt 5,6) Tudjuk, hogy a hazugság fáj. Ha hazudnak nekünk, becsapva, csalódottnak érezzük magunkat. Lehet tiltani (Ne hazudj!), de ez nem elég. Meg kell látni a pozitív értéket benne. Az érték itt a megbízhatóság, ha az igazságot keresem. Az igazság mindig felszabadít a további jó döntésekre. Az érték tehát maga az igazság, megbízhatóság, biztonság. (Persze más értékeket is kiemelhetünk: tiszteletadás, jó kapcsolatok ápolása...) Mely erény szükséges ahhoz, hogy ezt az értéket beépítsük életünkbe? Mindig igazat mondani, a pletykára (ami soha nem biztos, időt és energiát pazarol, a megbízható kapcsolat gátja stb.) nem adni, csak azt keresni, ami igaz (nem kinek van igazaza!!!). Ez felszabadít minket az alól, hogy bárkit igazolni vagy elítélni szándékozzunk.

Ha egy családtag az igazságot keresi, a többiek is könnyebben átállnak erre, és nem a hibákat fürkészik, kutatják egymásban. Ilyen módon az otthoni légkör is sokkal jobbra válik. Korán el lehet kezdeni az erre való nevelést, megerősíteni ezt a hozzáállást a mindennapi ügyekben.

Játékosan is rávezethetjük a család figyelmét az értékek és erények választására. Pl. hetente egy-egy parancsolat felkerülhet a hűtő ajtajára, vagy más központi helyre. Tehetünk mellé egy üres ajándékdobozt, amelybe a hét folyamán mindenki beleteheti kis cetlire írva, milyen értéket fedezett fel abban a parancsolatban, amely éppen sorra került. Az ajándékdoboz mellé kirakhatunk egy „cselekvő figurát”, amelyre szintén fel lehet írni, hogy milyen tettekre sarkall az adott törvény, azaz hogyan lehetne a felsorolt értékeket gyakorlatra váltani.

Természetesen előfordulhat, hogy nem tervszerűen, hanem tűzoltó módjára nevelünk: amikor már baj van, akkor beszélünk meg valamit. Ez is szükséges és fontos a mindennapi életben. Nem mindegy azonban, hogy mit és hogyan mondunk. Amikor egy helytelen döntés

következményeiről beszélünk, mindig mutassunk rá az értékre, amelyik éppen veszélybe került, és kérdezzük meg, hogy mi segített volna elkerülni a hibát!

A moralizálás megszegyenítés, de nem nevelés. Ezért nem a „prédikálás” segít, hanem a figyelmes és higgadt beszélgetés. Kérdezd meg, miért gondolta, hogy helyesen cselekszik! Mi volt az a jó, amit el akart érni? Ezután térj ki arra az értékre, ami esetleg nagyobb súlyú az általa említettéknél, és így neveld az erényesebb életre!

A végén mindig foglald össze azt a törvényt, ami a témához kapcsolódik, hogy azt is megtanulja!

Mindezek során nagyon fontos szem előtt tartani a következőket.

1. Légy következetes!
2. Ne haragból taníts, mert úgy nehéz megbeszélni valamit. Várd meg a higgadtabb állapotot!
3. Kérdezz, de ne fenyegetően vagy szemrehányóan!
4. Beszélj világosan, ahogyan a másik képes megérteni!
5. Mutass rá a fontos értékekre és emeld ki az erényes viselkedést, ami máskor segíthet neki!
6. Ne habozz: kényes helyzetekben nyíltan kell beszélni! A nehéz kérdések általában a szexuális témájúak, de ebben is világos és megvalósítható irányelvek kellenek. Ha családtagod a helyes viselkedéssel és döntéssel küszködik, kérdezd meg (KÉRDEZD MEG!), mi segítené neki! Ajánld fel, hogy bójtölsz érte, imádkozol azért, hogy helyesen tudjon dönteni, hiszen Isten nem csapja be őt. Törvényeivel nem megfosztani akarja az embert az örömtől, hanem óvni szeretné méltóságát.
7. Amikor a törvényszegés könnyebbnek látszik, próbáld megmagyarázni neki, hogy a törvény semmibevétele őt hozza nehéz helyzetbe, mivel így sebezhetővé válik. Ha helytelenül viselkedik, a törvény áthágásával mintegy példát ad arra, hogy őt is lehet bántani, hiszen a törvény nem véd meg. Ezért minden törvényszegés során magunkkal tolunk ki.
8. Légy éber, és vedd észre azokat a pillanatokat, amikor egy-egy téma megbeszélésére lehetőség kínálkozik: tv-nézés, hírek, beszélgetések, játék alatti események ... más szóval az aktuális élethelyzetek.

És imádkozz! Az esti családi imában legyen mindig pár perc lelkiismeret vizsgálat: mi volt a jó, amit Isten segítségével ma tettünk? Köszönjük meg ezeket! Majd mi volt a rossz: helytelen döntés, elhanyagolás, mulasztás, amit megengedtünk? Ezekért pedig kérjünk bocsánatot Istentől és – ha kell – egymástól is! A végén kérjük Isten Szentlelkének segítségét, hogy a következő nap jobb döntéseket tudjunk hozni! Mindig maradjon meg a növekedés reménye!

Persze, nincs garancia arra, hogy jó nevelésed szenteket produkál. Mindenki saját szabad akaratával rendelkezik. Nehéz családtagjaink helytelen döntéseivel szembesülni, de még szomorúbb, ha nem is adtuk meg az alapot ahhoz, hogy esetleg másként gondolkozzon. Nevelj bátran, és soha ne add föl, még akkor se, ha már oly sokszor esett szó valamiről. Lehet, hogy éppen a következő alkalommal lesz fogékonyabb.

Gondolatok az imádsághoz

- Mt 5,17-19* Az ószövetségi törvény tökéletesítése
Mt 5,1-12 A hegyi beszéd

<i>Mt</i> 22,34-39	A főparancs
<i>Jn</i> 13,34	Az új parancs
<i>Róm</i> 13,8-10	A szeretet a parancsok foglalata
<i>Jak</i> 2,8-10	Személyválogatás
<i>Zsolt</i> 73,1; 18,21-25; 24,4	
<i>Ef</i> 5,8-14	A világosság fiai
<i>Róm</i> 7,14-25	Az ember benső meghasonlottsága
<i>Gal</i> 5,13-21	
<i>Fil</i> 4,8-9	

„Az erényes élet célja az, hogy hasonlóvá váljunk Istenhez.” (KEK 1803.)

Törvény	Benne rejlő érték	Erény-gyakorlat
A tízparancsolat:		
A nyolc boldogság:		
Más erkölcsi tanítások Mt 5 alapján:		
Az Egyház parancsolatai:		